

Oksana Kysla – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Preschool and Primary Education T.H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium», Chernihiv, Ukraine.

Scientific interests: psychological and pedagogical, methodical training of the future primary school teachers; introduction of innovative technologies; monitoring of quality of education.

Оксана Кисла – кандидатка педагогічних наук, доцентка, доцентка кафедри дошкільної та початкової освіти, Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка, Чернігів, Україна.

Наукові інтереси: психолого-педагогічна, методична підготовка майбутніх учителів початкових класів, впровадження інноваційних технологій, моніторинг якості освіти.

ORCID 0000-0002-6267-6693

E-mail: oshagro@gmail.com

Victoriia Koval – Candidate of Biological Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Preschool and Primary Education T.H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium», Chernihiv, Ukraine.

Scientific interests: future teachers' ecological competence formation; ecological education of young learners and preschoolers; methods of teaching natural disciplines in higher educational institutions.

Вікторія Коваль – кандидатка біологічних наук, доцентка, доцентка кафедри дошкільної та початкової освіти, Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка, Чернігів, Україна.

Наукові інтереси: формування екологічної компетентності майбутніх вчителів; екологічне виховання молодших школярів та дітей дошкільного віку; методика викладання природничих дисциплін у закладах вищої освіти.

ORCID 0000-0002-3673-2583

E-mail: kovalchernigov@gmail.com

THE PROBLEM OF TEXTBOOK MAKING IN UKRAINE: A MODERN TEXTBOOK - WHAT IS IT LIKE?

ПРОБЛЕМА ПІДРУЧНИКОТВОРЕННЯ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ ПІДРУЧНИК - ЯКИЙ ВІН?

The purpose of the article is to reveal the peculiarities of modern approaches to textbook making in the context of introduction of the Concept of the New Ukrainian school.

Methodology. The article applies the basic principles of activity, person-oriented, competence, axiological, acmeological approaches on the basis of mutual coherence and compliance with the purpose of the research. For its implementation, theoretical methods were also chosen (the analysis of the regulatory documents of Ukraine, psychological and pedagogical and methodical literature, educational programs for primary school; comparison; induction and deduction; systematization and generalization) and the own experience of examining the textbook projects for the 2nd, 3rd, 4th forms of primary school, submitted to the competition.

Scientific novelty. On the basis of the own experience of participating in the examining the electronic versions of the textbooks for NUS «I explore the world» to reveal the specifics of making the textbooks of a new generation.

Conclusions. The study made it possible to distinguish the following peculiarities of a modern textbook for primary school:

1. A textbook should meet the needs of pupils, teachers and parents.
2. A triune function must necessarily be implemented with an emphasis on the developmental and educational components; the line of the Ukrainian studies and the implementation of democratic values should be clearly followed, in particular, the provision of an anti-discrimination approach, ideas of pedagogy of cooperation, which are facilitated by group work, dialogic, problematic tasks, etc.
3. The presentation of the material must comply with classical didactic principles.
4. A textbook should be competence-oriented, aimed at the formation of soft skills.
5. A modern textbook is obliged to contribute to the formation of a holistic picture of the world, the content is close to the pupils' life, therefore the advantages are given to practice-oriented tasks, project and research work.
6. Lifelong learning is the leading slogan of modern education, so textbooks should have a self-educational function.

Key words: textbook making, New Ukrainian school, competence approach, integrated approach, activity approach, modernization of the content of education, Ukraine.

Мета статті полягає у розкритті особливостей сучасних підходів до підручникотворення в контексті запровадження Концепції НУШ.

Методологія. У статті застосовано основні положення діяльнісного, особистісно орієнтованого, компетентнісного, аксіологічного, акмеологічного підходів на засадах взаємоузгодженості та відповідності меті дослідження. Для її реалізації також обрано теоретичні методи (аналізу нормативних документів України, психолого-педагогічної і методичної літератури, навчальних програм для початкової школи; зіставлення; індукції та дедуції; систематизації й узагальнення) та власний досвід експертизи проектів підручників для 2, 3, 4 класів ЗЗСО, поданих на конкурс.

Наукова новизна. На основі власного досвіду участі в експертизі електронних версій підручників для НУШ «Я досліджую світ» виявити специфіку побудови підручників нового покоління.

Висновки. Дослідження дало змогу виділити такі особливості сучасного підручника для початкової школи:

1. Підручник має задовольняти потреби учнів, учителів, батьків.
2. Обов'язково мусить реалізовуватись триєдина функція: освітня, виховна, розвивальна з акцентом на розвивальний і виховний складники; має чітко прослідковуватись українознавча лінія і впровадження демократичних цінностей, зокрема і забезпечення антидискримінаційного підходу, ідей педагогіки співробітництва, чому сприяють групова робота, діалогічні, проблемні завдання тощо.
3. Виклад матеріалу повинен відповідати класичним дидактичним принципам.
4. Підручник має бути компетентнісно орієнтованим, спрямованим на формування soft skills.
5. Сучасний підручник зобов'язаний сприяти формуванню цілісної картини світу, зміст наближений до життя учнів, тому переваги надаються практикоорієнтованим завданням, проектній діяльності, дослідництву.
6. Навчання протягом життя – є провідним гаслом сучасної освіти, тому у підручниках має простежуватись самоосвітня функція.

Ключові слова: підручникотворення, Нова українська школа, компетентнісний підхід, інтегрований підхід, діяльнісний підхід, модернізація змісту освіти, Україна.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими або практичними завданнями. Реформа загальної середньої освіти, початок пілотування концепції НУШ в середній ланці освіти актуалізували ряд освітніх проблем, зокрема, й питання

створення і якості шкільних підручників. Шкільний підручник був і залишається основою для організації освітнього процесу. Навчальна книга відіграє важливу роль в освітньому процесі та є одним із основних засобів передачі знань. Освітні реформи, що відбуваються в Україні, стосуються онов-

лення змісту освіти, а разом з цим і модернізації підручників. Проблема створення шкільного підручника перебуває в центрі уваги фахівців з педагогіки, психології, фахових методик.

Аналіз основних досліджень і публікацій з порушеної проблеми. Сучасний підручник як багатофункціональну систему навчання і розвитку досліджували В. Безпалько, В. Біблер, А. Блох, Г. Гранік, А. Гречихін, Д. Зуєв, Я. Кодлюк, І. Лернер, В. Максаківський та ін. Питання реалізації компетентнісного підходу у шкільних підручниках висвітлено у працях М. Бурди, М. Вашуленка, М. Головка, Н. Голуб, Г. Шелехової та ін. Особливої актуальності проблема підручникотворення набуває у зв'язку з упровадженням концепції НУШ та переходом від знанневоорієнтованого до компетентнісного підходу у навчанні, де особливо важливого значення надано формуванню наскрізних умінь і навичок.

Формулювання цілей статті. Мета статті полягає у розкритті особливостей сучасних підходів до підручникотворення в контексті запровадження Концепції Нової української школи.

Висвітлення процедури теоретико-методологічного та/або експериментального дослідження із зазначенням методів дослідження. Для реалізації мети дослідження використано теоретичні методи та власний досвід експертизи проєктів підручників для 2, 3, 4 класів закладів загальної середньої освіти, поданих на конкурс. До комплексу теоретичних методів, використаних у дослідженні, належать: аналіз (нормативних документів України, психолого-педагогічної і методичної літератури, навчальних програм для початкової школи); зіставлення – для порівняння поглядів учених на досліджувану проблему, визначення напрямів пошуку та понятійно-категоріального апарату; індукції та дедукції, систематизації й узагальнення – для визначення логіки наукового дослідження, а також формулювання висновків.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Основним виразником змісту освіти та засобом його реалізації є підручник, тому підготовка навчальних книг нового покоління – важлива умова підвищення якості шкільної освіти (Кодлюк, & Чекрій, 2021). Проблема шкільного підручника неодноразово порушували вітчизняні та зарубіжні вчені (М. Бауман, І. Гудзик, Г. Донський, Р. Елліс, Д. Зуєв, Я. Кодлюк, І. Лернер, В. Редько, С. Савінгтон, О. Савченко, М. Скаткін, Т. Хатчінсон тощо). Фундаментальні

положення та методологічні засади науковців у галузі підручникотворення покладені в основу конструювання сучасних підручників. Відповідно існує чимало визначень шкільного підручника. Наведемо лише ті, що, на нашу думку, компетентнісно орієнтовані, є теоретичною основою для створення підручників нового покоління:

– це масова навчальна книга, яка викладає предметний зміст освіти і визначає види діяльності, призначені шкільною програмою для обов'язкового засвоєння учнями з урахуванням їх вікових чи інших особливостей (Д. Зуєв);

– це комплексна інформаційна модель, що відображає чотири елементи педагогічної системи – цілі навчання, зміст навчання, дидактичні процеси, певні організаційні форми навчання, – і дозволяє відтворити їх на практиці (В. Безпалько);

– засіб засвоєння змісту освіти (І. Лернер).

Як бачимо, різні визначення підручника передбачають різні його функції. До 70-х рр. ХХ століття підручники виконували такі функції, як: закріплення отриманих знань на уроці та відпрацювання навичок вдома. У підручниках кінця ХХ ст. спостерігається тенденція збільшення функцій підручника.

У праці «Шкільний підручник» Д. Зуєв (1983) виділяє такі функції шкільного підручника: інформаційна, систематизувальна, закріплення і самоконтролю, самоосвіти, інтегруюча, координуюча, розвивально-виховна.

У роботах М. Баумана та ін. (1988) аналізуються такі функції: інформаційна, координаційна, управлінська; функція стимулювання; закріплення знань.

В інструктивно-методичних матеріалах для проведення експертизи електронних версій проєктів підручників зазначено, що підручник повинен задовольняти потреби всіх своїх користувачів: для учнів бути цікавою й ефективною навчальною книгою; для вчителів стати основою розгортання освітнього процесу, побудови власної методичної системи; для батьків бути зрозумілим порадником у наданні своїм дітям допомоги у навчанні (*Про затвердження Інструктивно-методичних*, 2018).

Т. Засекіна (2020) визначає, що підручник як засіб реалізації змісту освіти є інструментом, що забезпечує трансформацію навчальної інформації в знання й сприяє їх інтеграції.

На сьогодні функції підручника значно розширюються завдяки впровадженню комп'ютерних технологій. З'являються електронні підручники, що є новими засобами навчання. Вони передбачають

використання мультимедійних способів подання навчальної інформації, забезпечення інтерактивного діалогу учнів з інформаційною базою електронного підручника, моделювання процесів і явищ (Кодлюк, & Чекрій, 2021).

Тенденції до змін у сучасній школі актуалізують суперечність між зростаючим обсягом наукової інформації та обмеженими можливостями її засвоєння. Недостатнє врахування у змісті підручників розвивальної та виховної функцій, психологічних вікових особливостей учнів знижує рівень їх навчальних досягнень та інтерес до предмета викликає перевантаженість навчальною інформацією. До перевантаження учнів призводить не велика кількість інформації, а її якість. Скорочуючи обсяг матеріалу, але не змінюючи при цьому підходи до побудови змісту шкільної освіти, можна в результаті отримати зниження темпу та рівня інтелектуального розвитку учнів. Крім того, необхідно враховувати психологічні особливості сприймання інформації сучасними «цифровими» дітьми. Так, дослідниця С. Алексєєва (2021) у статті «Дидактичні ідеї підручникотворення в умовах інформатизації освіти» порушила питання сприйняття й усвідомлення інформації дітьми в інформаційно збагаченому середовищі. Авторка зазначає, що «цифрові» діти вміють відмінно працювати з інформацією, ігнорують довгі тексти і звертання, сприймають інформацію з мінімальною кількістю слів та обов'язковою візуалізацією (картинки або коротке відео), їх особливістю є простота в комунікації та персоналізація. Для «цифрових дітей» характерним є мультизадачність, коротка концентрація уваги, прискорене її переключення (Алексєєва, 2021). Тому у шкільному підручнику варто враховувати психолого-педагогічні аспекти навчання, вікові особливості учнів, передбачати самостійну пошуково-дослідницьку та практичну навчальну діяльність. Психологічні аспекти навчання відкривають малодосліджені можливості індивідуального саморозвитку, збагачення інтелектуального потенціалу учнів.

Аналізуючи Орієнтовний опис критеріїв оцінювання електронних версій підручників для здійснення науково-методичної експертизи, варто зауважити, що у них чітко акцентується увага на оцінці знаннєвого, виховного і розвивального компонента.

Змістове наповнення підручника має бути необхідним і достатнім для досягнення визначених у Державному стандарті початкової освіти «вимог до обов'язкових результатів навчання та компетентностей

здобувачів освіти» (Державний Стандарт, 2018) через системний виклад програмового матеріалу предмета; передбачати формування ключових компетентностей та наскрізних умінь; сприяти формуванню цілісної картини світу (Про затвердження Інструктивно-методичних, 2018).

Щодо викладу навчального матеріалу, то у підручнику повинна простежуватися змістова і дидактична системність: структурування матеріалу за розділами має бути методично доцільним, враховувати послідовність, логічність, чіткість розподілу матеріалу, що забезпечує взаємозв'язок понять, формування єдиної понятійної системи підручника, точність формулювання визначень. Для забезпечення системності кожний структурний компонент підручника відповідно містити систему різних видів діяльності, інструкцій та прикладів виконання завдань учнями з різними навчальними можливостями.

Попри те, що обсяг змісту підручника має бути раціональним щодо кількості введення нових понять в одній структурній одиниці, необхідно уникати надлишкової інформації, другорядних даних, нечітких формулювань понять, які вже маловживані та ускладнюють її сприймання та усвідомлення; враховувати розподіл інформаційного і діяльнісного компонентів підручника, текстового та ілюстративного матеріалів з урахуванням вікових особливостей учнів.

Як зазначають сучасні науковці (Лисогор, Павлик, & Харламова, 2020), збалансованість у структуруванні навчального матеріалу, доцільність введення системи нових понять подаються у підручниках з використанням сучасних технік запам'ятовування на основі порівняння та аналогій, які забезпечують встановлення асоціативних зв'язків і сприяють усвідомленню їхньому засвоєнню. Важливим компонентом підручника НУШ повинні стати схеми, таблиці, цікаві ілюстрації, які допомагають школяреві зрозуміти сучасні наукові концепції світосприйняття. Не менш важливим є збалансованість у розподілі ілюстративного матеріалу, який розкриває, пояснює або доповнює інформацію, що міститься у навчальному виданні.

Поданий у підручнику теоретичний матеріал доречно зорієнтувати на його практичне використання у повсякденному житті. Особливого значення необхідно надавати використанню міжпредметних зв'язків та інтеграції матеріалу різних освітніх галузей. Наукова інформація, що подається у підручнику, має відповідати віку учнів, тобто доступна, зрозуміла, корелювати з попередньою освітньою підготовкою,

життєвим досвідом; рівень складності навчального матеріалу підходити зоні найближчого розвитку учнів. Для пояснення складних процесів використовується достатня кількість аналогій, прикладів, ілюстрацій, залучаються різні канали сприйняття матеріалу.

Впровадження особистісно зорієнтованого підходу в освіті потребує включення нової функції підручника – компетентісно орієнтованої, що передбачає набуття учнями різних компетентностей, зокрема і формування soft skills. Для реалізації цього завдання підручники Нової української школи повинні містити завдання, спрямовані на створення передумов активної взаємодії усіх учасників освітнього процесу, розвиток комунікативних умінь, наявність проектної діяльності, завдань творчого характеру, спрямованих на розвиток критичного мислення; завдань для роботи у парах, малих групах, що спонукають до обміну думок, вражень, навчають сучасного школяра оцінювати ситуацію, робити власний вибір та формують ціннісне ставлення до світу; розвивають здібності, нахили та творчість.

Переорієнтація функції підручника з інформативно-репродуктивної на діяльнісну потребує залучення до підручника практико орієнтованих завдань, діалогічних завдань та завдань на розвиток ініціативності учня, що допомагають сформуванню навички самостійного вирішення повсякденних проблем.

Філософія Нової української школи вимагає від підручника нового покоління виконання як традиційних дидактичних функцій (інформативної, трансформаційної, мотиваційної, системоутворюючої, інтегративної, самоконтролю, розвивальної, виховної тощо), так і нових (розвитку самостійної пізнавальної діяльності учнів у інформаційному просторі, розвитку ключових і предметних компетентностей). Тому для реалізації нових функцій у сучасному підручнику відбувається перенесення акценту на формування і розвиток здатності самостійно здобувати знання у процесі пошуково-дослідницької практичної діяльності, застосовувати їх як у навчальних, так і в нестандартних творчих ситуаціях. Окрім того, для реалізації самоосвітньої функції підручник має містити достатньо засобів для здійснення самостійної роботи учня – пояснення, алгоритми, пам'ятки, зразки виконання завдань, завдання для самоконтролю. У підручнику варто відображати основні етапи процесу навчання – від сприймання до застосування, від виконання найпростіших видів роботи до складніших, що носять пошуковий характер. Підручник

повинен стати засобом формування вміння вчитися протягом життя. Цьому сприяє чіткість, раціональність, доцільність, обраного апарату організації опрацювання програмового матеріалу, тобто наявність інструктивних та довідкових матеріалів, словничка; читабельність сторінок, виокремлення головного і другорядного. Для формування навички працювати самостійно важливо навчити дитину ставити запитання, висловлювати припущення, здійснювати зворотній зв'язок, самоаналіз, самооцінювання, планувати навчальні дії, тому у підручнику необхідно наводити завдання, які вчать ставити запитання, завдання для перевірки знань, інструментарій для самооцінювання; завдання, спрямовані на формування вміння знаходити інформацію, інтерпретувати її, оцінювати та застосовувати для розв'язання практико орієнтованих завдань, передбачена різна форма подання завдань для самостійної роботи, а також завдання для вибору учнями. Це суголосно ідеям українського вченого-педагога І. Зязюна (2000), що сучасний підручник є інтелектуальним самовчителем, який враховує психологічні особливості процесу утворення понять; створює умови для становлення базових інтелектуальних якостей особистості; формує метакогнітивний досвід; забезпечує психологічний комфортний режим розумової праці.

Цілісність особистості у підручниках нового зразка реалізується у трьох важливих сферах (Я – «Відчуваю», «Думаю», «Дію»), чим забезпечується інтелектуальна, духовна і фізична сфери розвитку дитини. Тому потрібно навчити учнів використовувати знання і вміння, отримані в освітньому процесі, для вирішення повсякденних проблем і життєвих ситуацій. Сучасний підручник має містити завдання, що ґрунтуються на досвіді учнів та відповідають їхнім інтересам, забезпечують практико орієнтоване опрацювання теоретичного матеріалу; завдання, які базуються на реалізації навчальних проєктів у класі та за його межами; завдання, що формують здатність практично діяти, задовольняють прикладне застосування отриманих знань, вмінь і навичок для вирішення повсякденних проблем, водночас ці завдання мають бути реальними, з огляду на вік можуть бути використані казкові сюжети.

Ще одним з важливих напрямків підручників НУШ є розвиток критичного мислення. Так, для розвитку критичного мислення школярів автори сучасних підручників повинні вмщати:

– завдання, що спонукають дітей до висловлення власної думки;

- моделювання життєвих ситуацій;
- завдання, що створюють ситуації вибору і власної відповідальності,
- створення ситуації успіху;
- завдання, що передбачають оцінювання ситуації, вибір власної позиції;
- завдання, що сприяють розвитку власних здібностей, нахилів.

Важливим акцентом Нової української школи є формування ціннісного компоненту. У сучасних підручниках учням пропонуються факти, події, інформація про видатних українців або вихідців з України, які зробили вагомий внесок у розвиток певної галузі науки чи культури в цілому, інформація та відповідні завдання про природу України, представленні зразки українських художніх текстів, творів мистецтва, приклади традиційної культури українців. Завдяки такій змістовій наповненості у школярів формується національна свідомість та гідність, доброзичливе, позитивне ставлення до кожної особистості; виникають патріотичні почуття, любов до рідного краю, свого народу, повага до людини, до національних традицій. Відбувається орієнтація на формування особистісних цінностей (гуманності, працелюбності, чесності тощо) підростаючого покоління.

Нині змінилися не тільки вимоги до якості освіти, а й виникла потреба впровадження у зміст освіти європейського виміру, спрямування його на інтеграцію до світових та європейських стандартів, що вплинуло і на вітчизняне підручницотворення. Частина предметів у початковій школі має пропедевтичний характер, вони закладають основи природничих, соціальних та ін. знань для середньої та старшої школи, відповідно містять як внутрішньо-предметну, так і зовнішньопредметну інтеграцію. Особливо це простежується у підручниках для навчального курсу «Я досліджую світ». Водночас ці підручники повинні розкривати наскрізні освітні лінії та формувати наскрізні уміння школярів.

Навчальний матеріал сучасного підручника має слугувати формуванню духовно-емоційного світу учнів, їхнього світогляду, моральних цінностей, громадянських якостей, надихати учнів на розуміння того, що книга – це духовний провідник людського буття. Тому у змісті підручника доречними будуть завдання, що забезпечують формування особистісних і родинних цінностей; громадянської позиції, моральних якостей, поглядів, переконань, життєвих пріоритетів, уміння захищати власні погляди; завдання, які навчають дотриманню безпечних норм життєдіяльності; формують екологічну культуру.

Водночас зміст підручника повинен уникати стереотипів та будь-яких упереджень (політичних, культурних, національних, релігійних). У підручнику має прослідкуватися українознавча лінія, тобто навчальні тексти та завдання розкривають виховний та соціалізуючий потенціал на основі загальнолюдських та національно-культурних цінностей – виховання національної свідомості й гідності.

Зазначимо, що перехід початкової школи на новий зміст освіти завжди викликає потребу в підготовці нових підручників. Удосконалення навчальних програм, підручників та методів навчання має здійснюватися на науково-педагогічних засадах у тісній співпраці педагогів-практиків і науковців. У зв'язку з цим варто наголосити, що узагальнювальним науково-виробничим продуктом підручницотворення є розвивальний підручник як центральний змістово-дидактичний модуль інноваційної системи навчання. Особливою цінністю сучасного підручника є методичний супровід, різнорівнева система задач, вправ і запитань, що формують предметні та ключові компетентності.

Отже, зміст сучасного підручника потрібно базувати на положеннях дидактики, психології, методики, на правильному підборі оригінальних завдань і видів діяльності, моделюванні творчої діяльності учнів, урахуванні розвитку мовних, соціальних, громадянських, здоров'язбережувальних та інших компетентностей, визначених навчальними програмами.

Необхідно розглянути ще один із основних підходів до сучасного підручника – антидискримінаційний підхід, який базується на Конституції України, Конвенції прав дитини, загальній Концепції про захист прав людини і основоположних свобод, Концепції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації жінки, Закону України про запобігання і протидію дискримінації в Україні та інших нормативних документах. У матеріалах підручника не повинно бути ознак дискримінації за захищеними ознаками (раса, колір шкіри, політичні, релігійні та інші переконання, стать, вік, інвалідність, етнічне та соціальне походження, мова тощо), які проявляються у формі стереотипів, ксенофобії, ейджизму, андро- та етноцентризму, сексизму тощо та надання рекомендацій щодо їх усунення (*Про засади запобігання*, 2013).

Створення підручника – справа державної важливості, а не приватна діяльність. Відповідно доцільно проблему підручника розглядати в межах тріади – «підручник-освіта-суспільство», тобто усвідомити, що він дає суспільству та що

може і повинен дати, а також, яку роль має виконувати у процесі формування всебічно розвиненої та високодуховної особистості.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Отже, підручник Нової української школи повинен готувати учня до реалій сучасного життя, забезпечувати майбутнє покоління не тільки знаннями, а сприяти набуттю навичок і вмінь існування у демократичній державі, формувати ціннісні орієнтири, виходячи з найкращих українських традицій, та розвивати власні здібності і таланти дитини. Водночас необхідно не забувати, що навчальний матеріал має відповідати загальнодидактичним принципам: науковості, доступності, логічності, послідовності, систематичності, врахування вікових особливостей здобувачів освіти.

Оскільки сучасний підручник є важливим, але не єдиним навчально-методичним джерелом для учня та вчителя

щодо організації процесу навчання, необхідно змістити акцент на розвивальний і виховний складники, враховуючи психологічні особливості учнів. У підручнику доцільно розміщувати цікаві, різнопланові, інтегровані завдання і вправи, розроблені на засадах педагогіки партнерства, орієнтовані на співпрацю; що мотивують школяра досліджувати світ, стимулюють його пізнавальні потреби; навчають його працювати як самостійно, так і в групі, оцінювати свою діяльність. Кожна частина підручника повинна нести певне функціональне навантаження, і тоді підручник стане компетентісно орієнтованим, спрямованим на формування soft skills у школярів.

Отже, проблема підручникотворення в Україні не є новою, але залишається багато невирішених дискусійних питань, над якими спільно в команді мають працювати педагоги, психологи, методисти, як науковці, так і практикуючі фахівці, дизайнери та видавці.

Список використаних джерел

- Алексеева, С. (2021). Дидактичні ідеї підручникотворення в умовах інформатизації освіти. *Проблеми сучасного підручника*, 27 (с. 6–14). Київ: Інститут педагогіки НАПН України.
- Бауманн, М., Гайлінг, У., & Нестлер, К. (1988). Доступность учебных текстов, факторы, затрудняющие понимание и их устранение. *Проблемы школьного учебника*, 18 (с. 244–259). Москва: Просвещение.
- Гельфман, Э. Г., & Холодная, М. А. (2006). *Психодидактика школьного учебника*. Санкт-Петербург: Питер.
- Державний стандарт початкової освіти (2018). Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text>
- Зязюн, І. А. (2000). Інтелектуально-творчий розвиток особистості в умовах неперервної освіти. В Зязюн, І. А. (Ред.), *Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи* (с. 11). Київ: ВІПОЛ.
- Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні. Закон України № 5207-VI. (2013). Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17#Text>
- Засекіна, Т. (2020). Інтеграція знань засобами навчальної книги. *Проблеми сучасного підручника*, 25 (с. 54–64). Київ: Інститут педагогіки НАПН України.
- Зуев, Д. Д. (1983). *Школьный учебник*. Москва: Педагогика.
- Кодлюк, Я. П., & Чекрій, І. І. (2021). Розробка і створення електронного підручника для закладів загальної середньої освіти (за матеріалами ЮНЕСКО). *Інформаційні технології і засоби навчання*, 81 (1), 46–59. Відновлено з <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/issue/view/110>
- Лисогор, Л., Павлик, О., & Харламова, Т. (2020). Науково-методична оцінка якості сучасного підручника як показник професійної компетентності вчителя НУШ. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи*, 2 (4), 84–92.
- Про затвердження Інструктивно-методичних матеріалів для проведення експертами експертиз електронних версій проектів підручників. Наказ МОН № 1183. (2018). Відновлено з <https://drive.google.com/file/d/1nnbIUaTMfBmiEgIf8YHVOjnQiwtdDgyE/view>
- Типові освітні програми для 1-2 класів, розроблені під керівництвом О.Я. Савченко, Р.Б. Шияна. (2019). Відновлено з <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>
- Типова освітня програма для 3-4 класів, розроблена під керівництвом О.Я. Савченко. (2020). Відновлено з <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>
- Типова освітня програма для 3-4 класів, розроблена під керівництвом Р.Б. Шияна. (2020). Відновлено з <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>

References

- Alieksiieva, S. (2021) Dydaktychni idei pidruchnykotvorennia v umovakh informatyzatsii osvity. *Problemy suchasnoho pidruchnyka* [Didactic ideas of textbook making under the conditions of informatization of education. Problems of a modern textbook], 27, 6–14. Kyiv: Institute of Pedagogy of the National Academy of Sciences of Ukraine.
- Baumann, M., Hailynh, U., & Nestler, K. (1988). Dostupnost uchebnykh tekstov. faktory. zatrudnyayushchiye ponimaniye i ikh ustraneniye. *Problemy shkolnogo uchebnika* [Accessibility of educational texts, factors that impede understanding and their elimination. School textbook problems]. The collection of articles, (18), 244–259. Moscow: Prosveshcheniye
- Derzhavnyi standart pochatkovoi osvity [State standard of primary education] (2018). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text>
- Helfman, E.H., & Kholodnaia, M.A. (2006). *Psyhodydaktyka shkolnoho uchebnika* [Psychodidactics of a school textbook]. St. Petersburg: Piter.
- Kodliuk, Ya.P., & Chekrii, I.I. (2021). Rozrobka i stvorennia elektronnoho pidruchnyka dlia zakladiv zahalnoi serednoi osvity [Development and making an electronic textbook for institutions of general secondary education] (za materialamy YuNESKO). *Information technologies and teaching aids*, 81 (1), 46–59. Retrieved from <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/issue/view/110>
- Lysohor, L., Pavlyk, O., & Kharlamova, T. (2020). Naukovo-metodychna otsinka yakosti suchasnoho pidruchnyka yak pokaznyk profesiinoi kompetentnosti vchytelia NUSh. [Scientific and methodical assessment of the quality of a modern textbook as an indicator of the professional competence of a teacher of the NUS]. *Psyhologo-pedahohichni problemy suchasnoi shkoly*, 2 (4), 84–92.
- Pro zasady zapobihannia ta protydii dyskryminatsii v Ukraini*. Zakon Ukrainy № 5207-VI (2013) [The Law of Ukraine on the Principles of Prevention and Counteraction of Discrimination in Ukraine No. 5207-VI (2013)]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17#Text>
- Pro zatverdzhennia Instruktyvno-metodychnykh materialiv dlia provedennia ekspertamy ekspertyz elektronnykh versii proektiv pidruchnykiv*. Nakaz M. O. N. vid 31.10.2018 № 1183 [Order of the Ministry of Education and Science No. 1183 dated 31.10. 2018 «On Approval of Instructional and Methodological Materials for Expert Examinations of Electronic Versions of Draft Textbooks»]. Retrieved from <https://drive.google.com/file/d/1nnbIUaTMfBmiEgIf8YHBOjnQiwtdDgyE/view>
- Typova osvitnia prohrama dlia 3-4 kl. rozroblena pid kerivnytstvom O.Ia. Savchenko* [A typical educational program for the 3-4 forms worked out under the leadership of O.Ya.Savchenko]. (2020). Retrieved from <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>
- Typova osvitnia prohrama dlia 3-4 kl. rozroblena pid kerivnytstvom R.B. Shyiana* [A typical educational program for the 3-4 forms worked out under the leadership of R.B.Shyian]. (2020). Retrieved from <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>
- Typovi osvitni prohramy dlia 1-2 kl., rozrobleni pid kerivnytstvom O.Ia. Savchenko, R.B. Shyian* [Typical educational programs for the 1-2 forms worked out under the leadership of O.Ya.Savchenko, R.B.Shyian]. (2019). Retrieved from <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>
- Zasekina, T. (2020). *Intehratsiia znan zasobamy navchalnoi knyhy*. *Problemy suchasnoho pidruchnyka* [Integration of knowledge by means of a textbook. Problems of a modern textbook], Iss. 25, 54–64.
- Ziaziun, I.A. (2000). Intelektualno tvorchyvi rozvytok osobystosti v umovakh neperervnoi osvity. Neperervna profesiina osvita: problemy, poshuky, perspektyvy [Intellectually creative personality development under the conditions of continuous education. Continuous professional education: problems, searches, prospects]. Ed. by I.A. Ziaziun, *Neperervna profesiina osvita: problemy, poshuky, perspektyvy* (p. 11). K.: VIPOL.
- Zuyev, D.D. (1983). *Shkolnyy uchebnik. Pedagogika* [A school textbook. Pedagogy]. Moscow: Pedagogika.

Стаття надійшла до редакції 24.06.2022